

צינות דליונית

קובי פרידמן, אדיסו והרס נפגשים בירושלים, איורים: טלי לוסטיגמן, סער, 40 עמ'. • שושי וולמן, בגלל אופנוע אדום, תצלומים: דורית וידר, שוקן לילדים, בלי מספור עמודים.

ס יפור עלייתם של עולי אתיופיה תואר בחלקו בספרה הנפלא של דורית אורגד „שנועת האדרה“, שהוא לדעתי אחד מספרי הילדים המרטיטים ביותר שנכתבו בעברית. ספר זה גילה טפח מסיפור קליטתם הכואבת ומלאת היסורים של מי שנאלצו לעבור תהליך תירבות מהיר בחברה, שנערכה לקליטתם מבחינה מוסדית וסיפקה להם את צורכי היום-יום הבסיסיים, אבל התייחסה ועדיין מתייחסת אליהם בעוינות במקרה הגרוע, ובאדישות במקרה הטוב.

על פי גב הספר „אדיסו והרס נפגשים בירושלים“, שימש מחברו, קובי פרידמן, כמנהל הג'וינט באתיופיה והיה אחראי לחייהם ולרווי-חתם של היהודים במשך שנת שהייתם באדיס אבבה, לפני „מבצע שלמה“. אין חשש איפוא שמדובר במי שאינו מכיר את יהדות

עטיפת „בגלל אופנוע אדום“

אתיופיה ואת המשברים הקשים שעברה. והנה, למרות ההיכרות הקרובה הזאת מתאר פרידמן את סיפור עליית האתיופים כסיפור אידילי, כמעט ללא מעקשים, ואת סיפור קליטתם כסיפור של מסירות, נכונות והקרבה מצד הישראלים הקולטים. את הסיפור בונה פרידמן סביב תיאור אנלוגי של חייהם של שני ילדים, הרס ואדיסו. ואם החמצנו במיקרה את אופיים הסמלי של שמותיהם ואת תפקידן המייצג של הרמויות, הרי גב הספר טורח להסביר לנו שאדיסו „מייצג את רוב ילדי אתיופיה“ ואילו הרס „מייצגת את רוב ילדי ישראל“.

ברוח זו של כוונות טובות מתואר סיפורו של אדיסו במיטב המסורת של עליבות מאושרת בחלקה: לאדיסו אין כלום, אבל בכל זאת חייו נראו לו כמו „גן פורח“ (ככל הנראה מפני שזה מתחרז עם „ילד שמח“). מהאיורים הנלווים עולה סיפור קצת שונה: בעוד שהרס, חניכת הציוויליזציה המערבית המפותחת, אוחזת בשבט סופרים ומציירת כבר משחר ילדותה, מתואר אדיסו כאוחז בחרט, באיור המזכיר ציורים שלתקופת האבן.

על מסעם של אנשי הכפר של אדיסו מהכפר לאדיס אבבה מסופר רק שהיה קשה וארוך, אבל לא נרמז ואפילו ברמז דק על התלאות הקשות שבררך, על ההינצלות בנס משודדים ועל מותם של לא-מעטים. מה שחשוב הוא שמיד לאחר שמגיעים לאדיס אבבה התחילו החיים הטובים:

„ומאותו רגע ימים חדשים מתחילים, יש אוכל בשפע, יש נעליים ובגדים חדשים. ואמא כל בוקר לבית הספר את אדיסו לוקחת, ושם משחקים ולומדים ויש המון נחת.“

אין צורך לומר שסיפור העלייה עצמו מתואר במושגים של „מרבד קסמים“, ואפילו על הסבא המנשק את האדמה לא ויתרו. גם לא ויתרו על התיאור הקיטשי של תהליך הקליטה: איך כל האומה, ממש כולה, ישבה רתוקה לטלוויזיה המדווחת על מבצע שלמה. גם אין מותרים על הסיפור ההירואי של הקליטה: הקליטה הצליחה כל כך מפני שכולנו, על טפנו וזקננו, התנדבנו כדי לסייע לעולים. כל משפחתה של הרס מתגייסת, אוספת מתנות (בערך את מחצית הבית), והחשוב מכל – הרס מחליטה לתת לאדיסו את המישחק הכי יפה שלה, ומחווה זאת הופכת אותם לידידים בנפש ואת סיפור קליטתו של אדיסו לסיפור של

הצלחה. הנה זה מקרוב בא וכבר הוא מרגיש „שטוב ונעים לו בארץ ישראל“.

הספר מבקש להיות פוליטיקל קורקט. העליות שבנו את הישוב לא היו מרוסיה, מפולין או מגרמניה, אלא ממדוקו ומפולין. את גרמניה הס מלהזכיר ואת רוסיה שמים כיאה וכנאה בסוף הרשימה, וכל זאת בחריזה כושלת, ובשפה שמקפצת בין גבוה לגמוך בלי שום הנמקה. גם המפגש עם עובדי השגרירות באדיס־אבבה מעורר תמיהה: „האנשים את סבא ואבא הרבה שאלות שואלים, 'אתם ביתא ישראל'. ותעודה מצחיקה להם נותנים“. התעודה הזו, כידוע, היא כל דבר פרט למצחיקה. לדרך היסורים של חלוקת התעודות מטעם השגרירות ומשמעותה הגורלית לגבי האתיופים שלא זכו בה, לעיתים בני אותה משפחה מורחבת - אין שריד בספר. וכך, סיפור עלייתם של עולי אתיופיה מתאפיין בצדקנות מרוצה מעצמה, שמספרת סיפור של קליטה שלא היה ולא נברא.

גם ספרה של שושי וולמן חוטא בלא מעט ניסיון ליפות את המציאות, אבל לפחות אינו חוטא באידיאליזציה מצוצה מן האצבע. גם כאן הוחלט לתאר, בחריזה כושלת למדי, את סיפור הידידות בין שני ילדים: ראובן האתיופי ועילם הישראלי. אבל בספר זה מצוקת האתיופים נרמזת בטקסט ועולה בבירור מן התמונות המלוות אותו. סיפור הידידות בין ראובן ועילם אינו נתפס, למרבה המזל, כסמל ליחסים בין אתיופים לישראלים, וגם אינו מתחיל בהמצאת הגלגל, אלא פותח דווקא בתחושת זרותו ופליאתו של הילד האתיופי מול העולם הנחשף בפניו.

וולמן מצליחה להעביר היטב את הלם המפגש של ראובן עם העולם החדש ואת זרותו של האתיופי, מה שלא ברור לי הוא מדוע מציגה וולמן את סיפור הידידות כסיפור של הקרבה, שבו עילם הישראלי, אומנם „קצת עצוב, קצת קרוע“ מוכן לוותר על הצעצוע שהוא הכי אוהב לטובת חברו החדש. למה אי אפשר היה לתאר בקצב קצת יותר איטי ובתיאור קצת יותר מורכב את סיפור הידידות שנרקמה בין שני הילדים? אבל זה לפחות ספר חף מאהבת זולת משתפכת, התמונות בספר נהדרות והן מספרות היטב את מה שלא תמיד סיפרה וולמן במלים.

מדובר איפוא בשני ספרים מלאי כוונות טובות וסיפור קלוש. אבל שכר הכוונות הטובות יוצא בהפסדן, כי אי אפשר לשקר לילדים במצח נחושה ולתאר בפניהם „מציאות“ שאין לה שום קשר עם העולם המופר להם, בתקווה שסיפור טוב ומיטיב ישמש להם מופת לחיקוי. מוטב לספר להם את האמת הכואבת, ולו רק בשל העובדה שהם בהחלט מכירים אותה.